

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування
Кафедра державного управління,
документознавства та інформаційної діяльності

ISSN 2617-4650

<https://doi.org/10.31713/st1-220190>

*Присвячений першому випуску
магістрів місцевого самоврядування*

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

збірник наукових праць
Спецвипуск 1-2, 2019 р.

Рівне – 2019

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Антонюк О. Р.	
Вплив державного регулювання на розвиток ринку аудиторських послуг в Україні	7
Бурачик А. І.	
Кадрове забезпечення системи охорони здоров'я в регіонах та сприйняття населенням медичної реформи (на прикладі Рівненської області)	14
Джинджоян В. В.	
Вплив органів державного управління на стратегічне управління розвитком туризму в Рівненській області	20
Корбутяк В. І., Михальчук К. П.	
Удосконалення системи державного регулювання працевлаштування молоді в Рівненській області	26
Зима І. Я.	
Визначення регіональних особливостей проведення медичної реформи	35
Сазонець І. Л.	
Особливості оцінювання діяльності органів місцевої влади в містах та в об'єднаних територіальних громадах	40
Свиридон О. В.	
Вдосконалення процесу та виявлення переваг створення об'єднаних територіальних громад (на прикладі Рівненської області)	45
Сивий Р. П.	
Регулюючий вплив установи «Центр розвитку місцевого самоврядування» на об'єднання територіальних громад	52
Тихончук Л. Х.	
Завдання та напрями роботи органів державного управління та місцевого самоврядування в сфері розвитку промислового потенціалу Рівненської області	58
Фесянов П. О., Хомич В. О.	
Вплив системи місцевого самоврядування на розвиток соціально-економічних процесів в місті	63
Цецик Я. П.	
Внутрішня політика органів польської влади на Волині у 1928-1930 рр.	68
Шанюк В. І.	
Курс на реформування процесу децентралізації державного управління	73
ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	
Вдовиченко Ю. В., Лещенко М. М.	
Економічна концентрація за участю транснаціонального капіталу: нові можливості для інноваційного синергізму	79
Гессен А. Є.	
Формування соціальних програм підприємств на основі оцінки рівня корпоративної соціальної відповідальності	91
Поляков М. В.	
Моделі інноваційної діяльності у міжнародному бізнесі	100
Рябокоть М. В.	
Концепція інжинирингових шкіл в контексте формування національної інноваційної системи	108
Сазонець О. М., Ващишин А. О.	
Державне регулювання функціонуванням та розвитком критичної інфраструктури в державах світу	117
Саленко А. С.	
Науково-методичні підходи до визначення виробництв як високотехнологічних країнами світу та міжнародними організаціями	127
Підготовка фахівців з місцевого самоврядування в Національному університеті водного господарства та природокористування	139

УДК 339.92

<https://doi.org/10.31713/st1-2201913>

JEL: E 22, F 23, O 31

Вдовиченко Ю. В.,

к.е.н., доцент

доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу

Черкаського державного технологічного університету

Лещенко М. М.,

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки та бізнесу

Черкаського державного технологічного університету

**ЕКОНОМІЧНА КОНЦЕНТРАЦІЯ ЗА УЧАСТЮ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО КАПІТАЛУ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ
ДЛЯ ІННОВАЦІЙНОГО СИНЕРГІЗМУ****Vdovychenko Y. V.,**

PhD in Economics, associate professor,

associate professor of international economics

and business department

Cherkasy state technological university

Leshchenko M. M.,

PhD in Economics,

associate professor of international economics

and business department

Cherkasy state technological university

**ECONOMIC CONCENTRATION BY TRANSNATIONAL CAPITAL: NEW POSSIBILITIES FOR INNOVATIVE
SYNERGISM**

У статті досліджено особливість розгортання процесів економічної концентрації в Україні, з огляду на загальносвітові тенденції. Вказано на важливість залучення транснаціонального капіталу до таких угод. Проаналізовано динаміку вартості та кількості угод економічної концентрації в Україні, в тому числі і за участю іноземного капіталу. Визначено особливості географічного розподілу іноземних інвесторів – учасників угод економічної концентрації. Виокремлено характеристики розвитку визначених угод у різних галузях економіки. Визначено ключові чинники, що перешкоджають повноцінному залученню міжнародних інвесторів до укладання угод економічної концентрації в Україні. Інноваційний мотив є важливим стимулом для укладання М&А. На сьогодні поглинання інноваційних компанії дає можливість для зростання вартості компанії в цілому – як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

The article deals with the features of the economic concentration processes' deployment in Ukraine with the participation of transnational capital. It has been established that such agreements open up many possibilities for building a financial management structure and organizational structure, for using contractual methods of interaction between companies and as an alternative to corporate forms of influence on subsidiaries. The authors identify and systematize the factors that determine how much the company will be an attractive option for economic concentration with the participation of foreign capital. The economic concentration indicators according to the data of the

Antimonopoly Committee of Ukraine and international organizations and agencies was analyzed. It was determined that the maximum indicators of economic concentration were recorded in 2012, their sharp contraction - in 2014 and unstable dynamics during 2015-2018. The causes of instability in the sector of economic concentration agreements with the participation of transnational capital are identified. The guidelines for the development of economic concentration as an effective method of attracting foreign capital into the national economy are determined. The innovative motive is an important incentive for M&A. The absorption of innovative companies gives the opportunity to increase the value of the whole company – both in the short-term and in the long-term perspective.

Ключові слова: концентрація, транснаціональний, капітал, угоди, динаміка, інвестиції, інновації, синергія

Keywords: economic concentration, transnational capital, dynamics, development, innovation, national economy, synergy.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації світової економіки повсякчас підштовхують компанії до укрупнення та, разом з факторами жорсткої конкуренції, спонукають шукати нові інвестиційні можливості, максимально ефективно використовувати всі наявні ресурси, зменшувати витрати та активно розробляти стратегії протидії конкурентам. В останнє десятиліття, міжнародні компанії все більше вдаються до нарощення власних потужностей шляхом економічної концентрації, в ході якої надають перевагу об'єднанню з партнерами в єдине підприємство або ж просто їх викуповують шляхом поглинання, вбачаючи в них своїх конкурентів. Дані процеси набувають все більшої актуальності, оскільки відкривають безліч можливостей для побудови і зміни структури управління фінансами та організаційної структури в транснаціональних бізнес-групах, для використання як довірливих способів взаємодії їх учасників в якості самостійних суб'єктів права, так і корпоративних форм впливу на дочірні підприємства. Крім того, в контексті невпинної інтеграції вітчизняних компаній до світового господарства, участь у процесах економічної концентрації за участю транснаціонального капіталу відкривають нові можливості для їх входження на світові ринки та отримання додаткових переваг у міжнародній конкурентній боротьбі. В той же час, щоб повноцінно оцінити наслідки розвитку процесів економічної концентрації в Україні слід проаналізувати їх динаміку, виявити особливості та спрогнозувати ймовірні наслідки для

вітчизняного бізнесу, що і зумовлює актуальність викладеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання взаємодії та інтеграції підприємств, концентрації капіталу, створення різних підприємницьких об'єднань розглядали у власних дослідженнях такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: І. Ансофф, Р. Гіл, Дж. Данінг, К. Барлет, С. Гошшал, Б. Карлоф, Т. Келлер, М. Портер, А. Дж. Стрікленд, І. Бейцун, І. Лукач, В. Македон, Ю. Макогон, Т. Орехова, О. Рогач, І. Сазонець, О. Ястремська. Науковці більшу увагу приділяють теоретико-методологічним підходам щодо реалізації стратегій економічної концентрації в умовах розвитку цілісності світового господарства. Проте, потребують поглиблення питання щодо визначення впливу загальносвітових тенденцій на розгортання економічної концентрації за участю транснаціонального капіталу в Україні.

Мета статті полягає у поглибленні теоретичних підходів розвитку процесів економічної концентрації та, на цій основі, визначенні особливостей їх розвитку за участю транснаціонального капіталу в Україні.

Основні результати дослідження.

Розвиток світової економіки на сьогодні спирається на зростання обсягів діяльності транснаціональних корпорацій. Тому, розвиток вітчизняного бізнесу з огляду на транснаціональну складову є головною передумовою еволюційних зрушень як в економіці, так і в суспільстві. Саме це надає актуальності питанням економічної концентрації

за участю транснаціонального капіталу.

Економічна концентрація в сучасних умовах передбачає постійне придбання акціонерного капіталу інших фірм, управління контрольними пакетами акцій. Таке управління може здійснюватися методами фінансового впливу (встановлюються основні фінансові показники) і технічної політики (зосередження наукових досліджень і технічних розробок в єдиному центрі головної компанії і надання його результатів дочірнім компаніям), а також шляхом розподілу між підрозділами ринків збуту [1, С. 256]. Існує багато причин які стимулюють компанію обирати даний варіант стратегічного розвитку. Так, фахівці у сфері стратегічного менеджменту пропонують розглядати дві групи факторів, які визначають наскільки для компанії буде привабливим варіант економічної концентрації за участю іноземного капіталу. Фактори першої групи обумовлюються

недостатніми можливостями для розвитку бізнесу на місцевому ринку – найчастіше через низькі ціни на продукцію компанії або в зв'язку з обмеженнями діяльності з боку уряду (найчастіше антимонопольне законодавство). Саме через ці причини, компанії починають роботу щодо розробки та реалізації нових варіантів розвитку діяльності на міжнародних ринках. До другої групи належать фактори, які спонукають компанію до розгортання власної діяльності на міжнародному ринку, внаслідок існування за кордоном кращих умов для розвитку бізнесу, таких як податкові пільги, дешевша робоча сила, доступ до технологій [2, С. 18].

Таким чином, реалізація переваг економічної концентрації дозволяє міжнародній компанії отримати ряд конкурентних переваг, зумовлені вибором мотивів щодо її застосування (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація мотивів вибору економічної концентрації*

№ з/п	Класифікаційна ознака	Мотиви економічної концентрації
1	Виробничо-економічні	Потреба в недоступних видах сировини, прагнення доступу до обмежених та дешевих ресурсів, можливість підвищення ефективності виробництва, економія на масштабах, нарощування обсягів виробництва та продажів, мінімізація чи диверсифікація ризиків, перенесення екологічно-шкідливих та небезпечних виробництв за межі країни базування
2	Техніко-економічні	Потреба в новій інформації та технологіях, оптимізація використання виробничої інформації та виробничої технології, технологічна універсалізація господарської діяльності, поглиблення спеціалізації
3	Фінансово-економічні	Мінімізація валютних ризиків, маневри у власній інвестиційній політиці, перехресне субсидування, національне стимулювання інвестицій, подолання торгових бар'єрів, наявність податкових стимулів та субсидій на закордонних ринках
4	Персональні	Максимізація ринкової вартості акціонерного капіталу, подолання ускладнень та обмежень експорту товарів та послуг в інші країни, організаційно-управлінська оптимізація, використання змін у світових торговельних відносинах, зменшення або нейтралізація циклічних коливань на внутрішньому ринку

продовження табл. 1

5	Маркетингові	Збільшення частки ринку, доступ до стратегічно важливих ринків, прагнення отримати специфічні конкурентні переваги, досягти переваг розміщення виробництва, економія на транспортних витратах, можливість врахування національної специфіки при виробництві товарів та послуг, завоювання раніше за конкурентів вигідних ринків, зростання ефективності існуючої системи маркетингу
6	Пропагандистські	Створення власної інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності, створення глобальних асоціацій з торговою маркою
7	Інноваційні	Виникнення потреби в технологічних або організаційних змінах, зумовленими новими науковими досягненнями, масштабами і пріоритетами інвестицій в інноваційні проекти, взаємодія з дослідницькими центрами та університетами, обмін інформацією зі споживачами та постачальниками, наявність наукових (проектно-конструкторських, технологічних) підрозділів, їх роль в активізації інноваційної діяльності, затребуваність компонентів інноваційної інфраструктури, специфіка інноваційних стратегій та важливість для підприємства різних видів інновацій, їх чинники і обмеження; технологічний рівень виробництва, спектр використовуваних інструментів менеджменту інновацій та методів захисту інтелектуальної власності; взаємодія з державою (інструменти і ефективність державної підтримки інновацій)

* авторська розробка

Концентрація ринкової влади, якої досягли сучасні корпорації, продемонструвала здатність останніх впливати на напрямки політичної і економічної політики на міжнародному та національному рівнях [3, С. 23]. Певною мірою визначені мотиви економічної концентрації спрацьовують і на практиці вітчизняного бізнесу. Залучення до транснаціоналізації на основі злиттів чи поглинань, як особливої форми диверсифікації бізнесу, протягом багатьох років закріпилася і на вітчизняному ринку. Проте, консолідація бізнесу в Україні реалізується не завжди у відповідності світовим тенденціям, особливо під час вибору спонукальних мотивів. Вітчизняні підприємства внаслідок нестабільної політичної, економічної ситуації, недосконалості інституційного середовища опинилися у скрутному становищі з огляду на можливість залучення іноземних інвестицій чи зростання вартості бізнесу, тому все частіше саме процеси економічної концентрації виступають важливим

інструментом та, подекуди, чи не єдиним способом збільшити капіталізацію.

Діяльність підприємств щодо економічної концентрації, в тому числі іноземних суб'єктів господарювання, в Україні є законодавчо регламентованою та регульованою. Так, об'єднання капіталів, придбання часток у статутному капіталі чи організація іншої діяльності, направленої на збільшення частки на ринку неможлива без дозволу Антимонопольного комітету України (АМКУ), діяльність якого регламентована законодавством [4]. У 2016 році Комітетом розглянуто 547 заяв про надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (у 2015 році – 774 заяви). При цьому, понад 76,2 відсотка (417) заяв надійшло від іноземних інвесторів або підприємств за участю іноземних інвесторів. За підсумками 2018 р. дані показники становили 447 та 314 заяв відповідно (70%) (рис. 1).

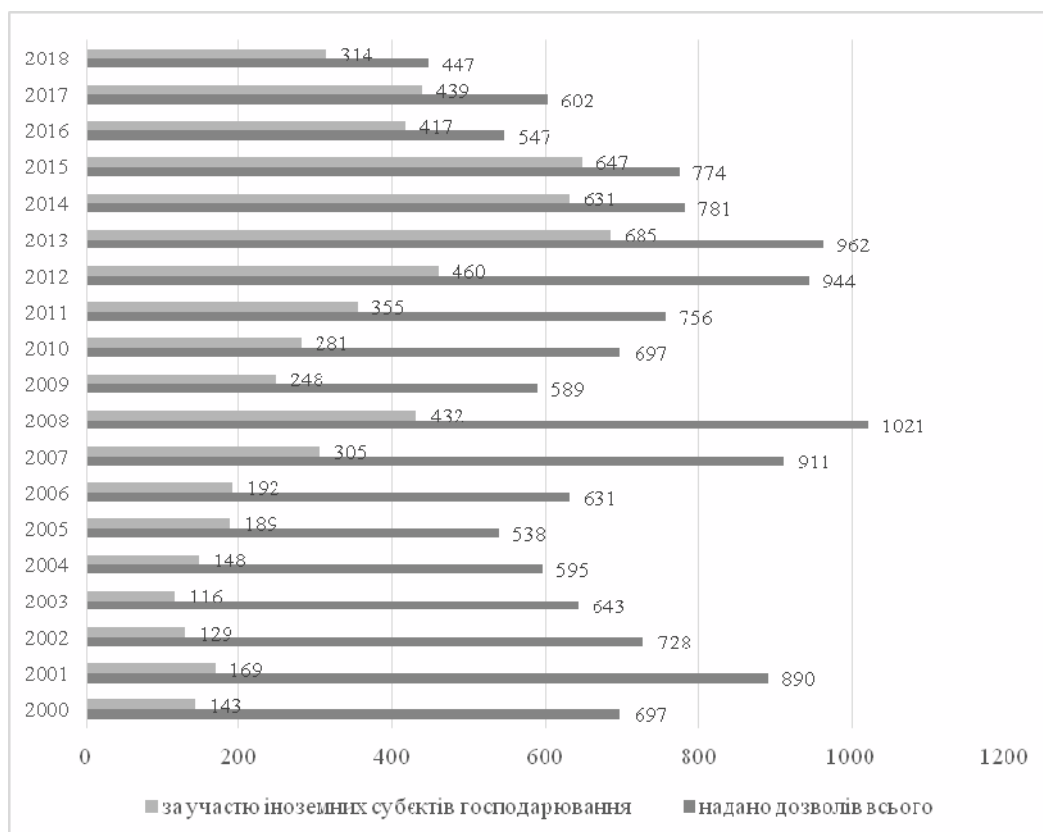

Рис. 1. Опрацьовані АККУ заяви про надання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (2000–2018 рр.) (складено за джерелом [5])

За досліджений період найбільше заяв на концентрацію від суб'єктів господарювання надійшло у 2008 році, при цьому, 47,4% заяв надійшли від іноземних інвесторів або підприємств з іноземною участю. Це свідчило про збільшення інтересу іноземних інвесторів до вітчизняних підприємств, вартість акцій яких знизилась внаслідок дії світової економічної кризи. Протягом 2009–2013 рр. слід відзначити тенденцію до зростання заяв щодо концентрації, в тому числі і за участі іноземних інвесторів. За період 2014–2016 рр. показники дещо коливалися, але без різких змін. Відзначимо, що такі тенденції, з одного боку, можна пояснити зростаючими фінансово-економічними показниками, що поступово стабілізуються, не лише української та закордонних економік, але і окремих підприємств. Проте, з іншого боку, варто погодитись з експертами ринку злиттів та

поглинань в Україні, що більшість великих угод було здійснено з допомогою кулуарних підходів або завдяки вимушеним економічним та ситуаційним обставинам. В той же час, наведені дані підтверджують факт поживавлення зацікавленості вітчизняними активами у вигляді зростання числа запитів щодо можливих об'єктів придбання чи партнерства. Інвестори проводять роботи щодо вивчення галузі та попереднього відбору об'єктів інвестування, підготовку до укладення угод злиттів та поглинань, що можуть бути реалізовані після формування сприятливого для цього середовища, внаслідок стабілізації ситуації в Україні.

Найбільш поширеними видами концентрації суб'єктів господарювання, на які органи Комітету протягом аналізованого періоду надавали дозвіл, були придбання акцій (часток, паїв), про що свідчать дані табл. 2.

Таблиця 2

Розподіл наданих АМКУ дозволів на концентрацію суб'єктів господарювання за видами, 2000-2018 рр.

Рік	Вид концентрації					Всього
	Злиття	Спільне створення	Набуття контролю	Придбання акцій (часток, паїв)	Інші	
2000	10	5	5	250	33	303
2005	31	12	16	249	51	359
2010	21	131	227	2833	136	3439
2011	13	18	136	417	1	585
2012	31	32	106	576	5	750
2013	20	23	73	655	8	779
2014	17	22	36	418	8	501
2015	14	23	50	563	8	658
2016	3	8	69	357	8	441
2017	4	20	84	490	4	602
2018	6	15	92	325	9	447

(складено за джерелом [5])

Зростаюча динаміка спостерігалась за всіма видами концентрації протягом 2000-2011 рр. Різде зниження кількості дозволів на концентрацію у 2009 р. стало наслідком загального зниження економічної активності внаслідок дії світової економічної кризи. За період 2012-2018 рр. за більшістю видів концентрації спостерігається нестабільна, декуди спадаюча динаміка. Протягом 2016 року Комітет надав дозвіл щодо 441 випадку концентрації суб'єктів господарювання. У 106 випадках заяви були повернуті заявникам без розгляду або учасники концентрації відмовилися від її здійснення до прийняття рішення Комітетом. Із числа розглянутих протягом 2018 року заяв по суті про надання дозволу на концентрацію у 402 випадках (88,7%) її умови та склад учасників не містили загрози монополізації товарних ринків і не потребували поглибленого дослідження. У співвідношенні до загальної кількості випадків (666 за 2017 рік), розглянутих у Комітеті, частка глобальних угод становила 41%. Враховуючи зазначене, зменшення кількості заяв у 2018 році порівняно з 2017 роком не є показником зменшення кількості концентрацій, оскільки різниця між показниками обумовлена лише особливостями

глобальних угод.

Повернення заяв без розгляду було обумовлено, насамперед, недостатністю інформації, що містилась в наданих матеріалах, а відмова від здійснення концентрації – ризиком її можливої заборони у зв'язку з негативними наслідками для конкуренції, виявленими під час розгляду відповідних заяв. При цьому, найбільша частка дозволів була надана в таких галузях, як сільське господарство, машинобудування, фармацевтика, будівництво та нерухомість, хімічна промисловість, ІТ-технології та зв'язок.

Варто відзначити, що точно порахувати кількість та обсяг угод злиттів та поглинань в українських реаліях практично неможливо, оскільки звітність та інформація, що повинні бути публічними офіційними джерелами не публікуються, а часто і приховуються власниками активів або сторонами угод. Тому в дослідженнях доводиться оперувати даними, що публікують аналітичні агенції та джерела масової інформації.

За даними Світового банку, повноцінним учасником процесів економічної концентрації Україна стала починаючи з 2005 року. Причому, показники угод з боку продажів активів,

демонструють значно активнішу динаміку, ніж з боку придбання що свідчить про зростання інвестиційної привабливості вітчизняних компаній. Проте, водночас, є певним індикатором недостатньої фінансової потужності українських компаній, щоб виступити з боку поглинання закордонних активів. Обсяги угод економічної концентрації за період 1998-2015 рр. демонстрували нестабільну динаміку. За період 1998-2005 рр. показники збільшились на 359,9 млн дол. США, тобто практично у 16 разів. У 2010 р. відбулось різке падіння, яке майже досягло обсягів вартості 1998 р., проте, починаючи 2011 р. почалось

зростання, яке відобразило збільшення вартості світових угод економічної концентрації за участю України більш ніж у 2,5 рази, в розмірі 65,3 млн дол. США. У 2014 р. індикатори значно знизились, причиною цьому стала економічна нестабільність, ускладнена політична ситуація в Україні. Покращення було досягнуто у 2015 р., зі значенням вартості угод на рівні 460,1 млн дол. США [6].

Підтверджують вказану динаміку і дані інформаційно-аналітичного ресурсу у сфері злиттів та поглинань «Mergermarket», найбільше зростання за показниками вартості та кількості угод було зафіксовано для 2012 р. (рис. 2).

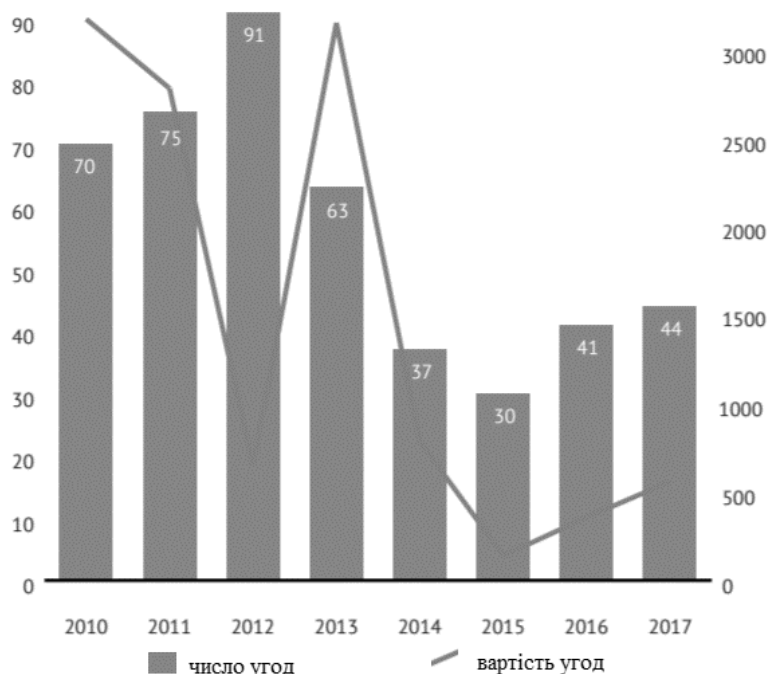

Рис. 2. Динаміка вартості та кількості угод економічної концентрації за участю України (в якості продавця, покупця чи країни походження активів), 2010-2017 рр. (складено за джерелом [7])

Слід відзначити, що 2014 р. став найбільш провальним роком для злиттів і поглинань на останні 10 років. Навіть під час глобальної фінансової кризи і спаду української економіки в 2009-2010 рр. не було відмічено таких провальних показників. Головною причиною даної ситуації можна вважати нестабільну політичну ситуацію, викликану двома позачерговими виборами протягом одного року, і зіткнення на сході країни. І це, не дивлячись на те, що протягом 2012-2013 рр. ринок демонстрував позитивні тенденції. Так, у

піковому після кризовому 2012 р. загальний обсяг здійснених транзакцій склав рівня близько 5 млрд дол. США, а у 2013 р. показники зросли до позначки 6,5-7 млрд дол. США. За цей період слід відзначити певний відтік західного капіталу з України, внаслідок соціально-політичної невизначеності в країні, та нарощування позицій російських корпорацій, що збільшили власну присутність у стратегічно важливих для національної економіки секторах.

Стосовно укладених угод між самими вітчизняними підприємствами, то до 2014 р.

локомотивами ринку були банки, ІТ-компанії, рітейл, корпорації АПК. В основному, це були угоди з українськими активами, продаж яких поживався у зв'язку зі зміною іноземних власників місцевих активів українськими, а також внаслідок укрупнення вітчизняного бізнесу. Крім того, укрупнення українських провладних фінансово-промислових груп новими активами у 2013 р. відбулось доволі динамічно, не дивлячись на нестачу цільового оборотного капіталу для здійснення поглинань, низький рейтинг України у міжнародних порівняннях, високі політичні ризики, тощо. Але, у 2014 р. навіть зацікавленість зарубіжних інвесторів в українських активах практично не підтримало ринок на плаву, через що відбулось різке падіння за показниками вартості та кількості угод протягом 2014-2015 рр. з певним відновленням у 2016 р. Зокрема, за оцінками 2016 р. обсяг угод економічної концентрації в Україні зріс на 20% та досяг позначки 605,3 млн євро, а їх кількість зросла майже в 2,5 рази – до 84 у порівнянні з 2015 роком. Загальна сума публічних угод також збільшилася на 131% та склала 310 млн євро, при цьому значна частина приросту даного показника припадає на суму продажу «Укрсоцбанку» банком «UniCredit» компанії «ABH Holdings» за 281 млн євро.

Варто відзначити, що свою роль у такому

падінні відіграли також адміністративні обмеження з боку Національного банку, що наклав табу на повернення за кордон коштів в іноземній валюті, отриманих іноземними інвесторами в результаті продажу цінних паперів українських емітентів за межами фондових бірж, а також корпоративних прав юридичних осіб, не оформлених акціями [8]. Це було зроблено, щоб зупинити відтік валюти з країни, викликаний відходом зарубіжних інвесторів, головним чином за рахунок відходу європейських банківських груп – австрійської «Erste Group», шведської «Swedbank» французької «Societe Generale», грецької «Alpha Bank», кіпрських «Fintest Holding Ltd» та «Kalouma Holdings Ltd», що володіли «Кредитпромбанком». В результаті обмежень, зупинилися і ті угоди, що перебували в процесі укладення. Наприклад, Нацбанк не схвалив угоду з продажу грецьким банком «Eurobank Ergasias» української дочірньої компанії «Універсал Банку» вітчизняній корпорації «Delta Group».

У розрізі світового обсягу угод злиттів а поглинань частка України становить лише 0,09%, а у географічній структурі українського ринку М&А найбільшими інвесторами є Кіпр (7,1%), РФ (6,0%), Канада, Швейцарія, Австрія (по 3,6%) (рис. 3).

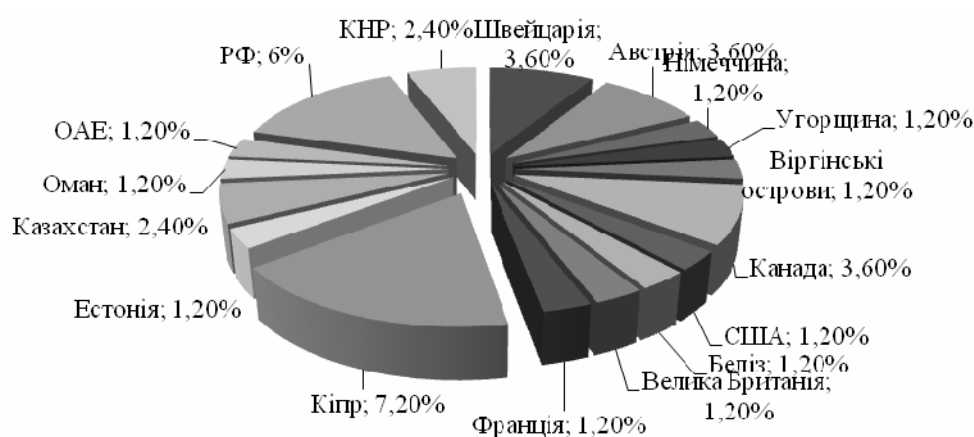

Рис. 3. Країни-інвестори ринку злиттів та поглинань в Україні, 2017 р. (складено за джерелом [9])

Можна зробити припущення, що інвестиції з Кіпру – це повернення вітчизняного капіталу. У 2016 році було укладено по одній угоді в секторах машинобудування, фармацевтики, металургії, АПК, ІТ та страхування. Інвестори з

Росії надали перевагу банківській сфері (3 угоди), телекомунікація та машинобудуванню (по 1 угоді). Інвестиції з Канади було направлено у АПК та металургію, з Австрії – у банківський сектор та страхування, зі Швейцарії – у сектор

нафти та газу і фінансових послуг. Важливо також відзначити прихід на ринок китайських інвесторів – у 2015 р. увійшла китайська компанія «CNBM International» (сектор альтернативної енергетики, 168 млн євро), а у 2016 р. – «Bohai Commodity Exchange Co. Ltd» та «China Tian Yuan Manganese Ltd». Десять найбільших угод 2018 року в загальному мали вартість 1,5 млрд дол. США, у тому числі дві угоди з металами та видобутку корисних копалин на суму 820 млн. дол. США (55%), і п'ять угод у секторі сільського господарства, на суму 488 мільйонів доларів США (33%) [10].

Варто відзначити, що компанії з технологічних секторів, на жаль, слабо залучені в процеси економічної концентрації. Зокрема, на сектор технологій, медіа та телекомунікацій, що є основою для створення та розвитку інновацій, припадало лише 11% обсягу угод у 2016-2017 рр., в порівнянні з показником 13% у 2014-2015 рр., з одночасним зниженням вартості угод від 4% до 2% відповідно. Варто відзначити активність у напрямку підтримки стартап-індустрії. Наприклад, у 2017 р. інвестиції у розмірі 4 млн євро отримала компанія «Drone.UA»; інвесторами виступили представники бізнесу з Великобританії, Польщі та Молдови. Компанія прагне спрямовувати третю частину своїх прибутків у НДДКР, фокусується на дронах, що використовуються в сільському господарстві.

Вітчизняним компаніям варто усвідомити, що на сьогодні досягнення інвестиційного синергізму в результаті спільного використання результатів НДДКР стало одним з ключових стимулів для економічної концентрації, в тому числі і за участю транснаціонального капіталу. Зокрема, за даними «PricewaterhouseCoopers» (PWC) 57% американських топ-менеджерів визначили прагнення до інноваційного синергізму в якості головного фактору здійснення угод М&А. Інші мотиви, наприклад, торговий або операційний синергізм, стають головними лише для 21% і 6% угод відповідно [11]. Стимул до інновацій особливо характерний для компаній, що розробляють різноманітні технології. В умовах конкурентного середовища угоди М&А розглядаються ними як відмінне доповнення до внутрішніх процесів НДДКР, оскільки неможливо своєчасно досягти

стратегічних цілей по створенню будь-якого продукту, використовуючи тільки органічне зростання.

Більш того, згідно з досліджень Стенфордської Вищої Школи Бізнесу, після того, як відбувається первинне публічне розміщення акцій (IPO – Initial Public Offering), інноваційна діяльність в організації спадає на 40% через розпорощення власності, остраху ризикувати, здійснюючи нестандартні розробки, які можуть і не принести бажаних результатів, що відображаються у фінансових звітах [12].

Так, наприклад, значна частина великих технологічних компаній переслідує стратегію захоплення великої частки ринку, згідно з якою будь-яка компанія, що вирвалася вперед, може отримати величезні конкурентні переваги. Саме таким чином «Microsoft Corporation» стала лідером у галузі розробки програмного забезпечення, «Intel Corporation» – у виробництві процесорів і інших комп'ютерних компонентів, «Google Inc.» – в пошукових системах, «Oracle Corporation» – в базах даних, «Amazon.com, Inc.» – в онлайн продажах, «Apple Inc.» – в персональних комп'ютерах і так далі. У кожному з цих випадків основою успіху були інновації – продукти, які ще не бачив ринок, і, що дуже важливо, правильні угоди з поглинань.

Наприклад, в 2014 році компанія «Apple» зробила більше двох десятків придбань, включаючи поглинання фірми «Beats Electronic» (виробник навушників і динаміків), стартапу «SnappyLabs» (розробник програми для швидкісної серійної зйомки), компаній «Burstly» (розробник додатків для IOS) і «LuxVue Technology» (розробник дисплейних технологій). Це дозволило компанії отримати нові патенти і збільшити чистий прибуток на 12% в 2014 році в порівнянні з попереднім роком до 34 млрд доларів США [13]. Компанія «Google» теж використовує злиття і поглинання для досягнення інноваційної синергії з 2001 року. Вона провела близько 200 поглинань, в основному дрібних компаній. Однак серед учасників угод М&А компанії «Google» можна виділити таких гігантів галузі, як «YouTube», «Android», «Picasa», «Motorola» «Mobile» і «Nest», які дозволили компанії поширювати нові види послуг і продуктів.

Практично єдиним джерелом дійсно

успішних інновацій стають злиття і поглинання. Як показує практика, малі компанії займаються внутрішніми інноваціями частіше, ніж великі підприємства, які можуть отримати доступ до інновацій через поглинання успішних стартапів. Висока активність M&A в технологічній галузі стимулює розробку невеликими фірмами інновацій, які згодом можна буде продати гігантам галузі. Тобто, замість того, щоб займатися внутрішніми розробками і дослідженнями, великі компанії «передають» інновації на аутсорсинг малим або навіть мікропідприємствам. Таким чином, великі компанії отримують вигоди від результатів інноваційної діяльності своїх конкурентів без здійснення витрат на розробку і реалізацію інновацій, як таких. Компанії зі значними патентними портфоліо і низькими витратами на НДДКР частіше є поглиначами, а компанії, які приділяють велику увагу НДДКР і мають мало патентів на виході, стають цілями поглинань.

Важливо підкреслити, що обмін інноваціями вигідний як для великих компаній,

так і для малих, виживання яких, в умовах постійної конкуренції, завжди знаходиться під загрозою. Можлива покупка з боку великої компанії збільшує дослідницьку активність стартапів і дрібних фірм. Більш того, поглинання мікро-, малих або середніх підприємств має більш високу ймовірність успіху, ніж покупка ресурсоемних гігантів галузі, оскільки в першому випадку легше контролювати процес інтеграції компаній. Важливо пам'ятати, що угода, невігідна в момент укладання, залишиться такою і надалі.

Нерідко, гіганти галузі передають свої активи молодим і амбітним компаніям, готовим їх ефективно монетизувати. Так вчинила, наприклад, компанія «IBM» щодо соціальних мереж «LinkedIn», «Twitter» і «Facebook», які мають широку операційну свободу. Основною причиною таких патентних перерозподілів є те, що володіння ними стає невігідним для великих компаній. Також, передача патентів може бути зроблена з метою надання підтримки (табл. 2).

Таблиця 2

Найбільші угоди по передачі й ліцензуванню патентів від однієї компанії до іншої (2013-2016 рр.) [14]

Компанії (сторони угоди)	Кількість проданих патентів
IBM — Globalfoundries Inc.	2 240
HP Inc. — TCL Corporation	1 123
Lenovo Group — Alphabet Inc.	834
Fujitsu and Panasonic — Socionext	820
IBM — Lenovo Group	783
HP — Qualcomm	599
IBM — LinkedIn	516
IBM — Twitter	495
IBM — Facebook	414
Eastman Kodak — Intellectual Ventures Management	310

Так, «Fujitsu» і «Panasonic» передали свої патенти «Socionext» в рамках допомоги новому спільному підприємству. Тобто такі угоди можна розглядати як перерозподіл відповідальності або переміщення технологій.

Висновки. Таким чином, закордонні компанії, українські фінансово-промислові групи та інший український капітал планомірно завдяки угодам економічної концентрації розвивають та нарощують свої активи, не дивлячись на обмежену грошову ліквідність, економічну та політичну невизначеність,

обмежений доступ до західних ринків боргового та акціонерного капіталів. В таких умовах українському уряду слід направити таку іноземну експансію у потрібне русло: використати іноземний капітал для економічного відтворення, посилення конкурентоспроможності української економіки, наповнення державного бюджету та створенню нових робочих місць. Крім того, для багатьох українських підприємств залучення до економічної концентрації в поєднанні з транснаціональним капіталом може стати

найбільш ефективним елементом стратегії майбутнього розвитку та виступити ефективним методом залучення іноземного капіталу в національну економіку.

В той же час, невизначена геополітична ситуація ускладнює процес проведення урядом таких необхідних реформ, які б у довгостроковій перспективі могли би допомогти Україні у залученні міжнародних інвесторів. В подальшому, крім політичної стабілізації, врегулювання військового протистояння, економічної стабілізації, чимало інших факторів можуть позитивно вплинути на активізацію угод економічної концентрації за участю транснаціонального капіталу в Україні.

Для ефективного інноваційно-економічного розвитку вітчизняним компаніям варто розглядати економічну концентрацію як особливий інструмент інноваційного синергізму.

Список використаних джерел

1. Дементьева А. Г. Изменение роли и функций корпоративного центра ТНК в условиях глобализации. *Вестник МГЕМО. Сер. Экономика*. 2011. № 23. С. 255–264. URL: http://www.vestnik.mgimo.ru/files/11/vestnik_11-23_dementieva.pdf. (дата звернення: 15.07.2019).
2. Bruce Kogut. Designing Global Strategies: Comparative and Competitive Value-Added Chains. *Sloan Management Review*. 1988. № 4. P. 15–28.
3. Hobson I. The Unseen World of Transnational Corporations' Powers. *Neumann University*. P. 23–31. URL: http://www.neumann.edu/academics/divisions/business/journal/Review_SP06/pdf/transnational_corporations.pdf (дата звернення: 15.07.2019).
4. Про Антимонопольний комітет України : Закон України за станом на 2 серп. 2017 р. ; закон України від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.
5. Антимонопольний комітет України URL: <http://www.amc.gov.ua>. (дата звернення: 15.07.2019).
6. Value of cross-border M&A purchases, by region/economy of purchaser, 1990–2015. Annex Table 10 [Electronic resource] / UNCTAD. URL: <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> (дата звернення: 15.07.2019).
7. Rising to the challenge: M&A in Ukraine. AEQUO. MERGEon/
8. RMARKET URL: https://aequo.ua/content/news/files/aequo_ma_research_2017_1492069611_ua.pdf (дата звернення: 15.07.2019).
9. M&A Ukraine. Mergers and Acquisitions in Ukraine. URL: <https://mergers.com.ua>. (дата звернення: 15.07.2019).
10. Український ринок M&A: підсумки 2016 року. Український інститут майбутнього. URL: https://uifuture.org/uk/product/ukrainskij-rinok-ma-pidsumki-2016-roku_33 (дата звернення: 15.07.2019).
11. Ukrainian M&A Review 2018 February 2019 URL: <https://inventure.com.ua/upload/library/Ukrainian-MA-Review-2018-report-en.pdf> (дата звернення: 15.07.2019).
12. Acquiring Innovation: Strategic Deal-making to Create Value through M&A / PricewaterhouseCoopers. March 2014. URL: <http://www.pwc.com/us/en/advisory/business-strategy-consulting/assets/acquiringinnovation.pdf> (дата звернення: 15.07.2019).
13. Graduate School of Stanford Business [Official Site]. URL: <https://www.gsb.stanford.edu/insights/are-iposgood-innovation> (дата звернення: 15.07.2019).
14. Apple сообщает результаты за четвёртый квартал. Apple. URL:

<https://www.apple.com/ru/pr/library/2014/10/20/Apple-Reports-Fourth-Quarter-Results.html> (дата звернення: 15.07.2019).

15. Ellis J. Semiconductor Sector Upheaval Reflected in Last Year's US Patent Assignment

References

1. Dementeva A. H. Izmenenie roli i funktsii korporativnogo tsentra TNK v usloviiakh hlobalizatsii. *Vestnik MHEMO. Ser. Ekonomika*. 2011. № 23. S. 255–264. URL: http://www.vestnik.mgimo.ru/filesserver/11/vestnik_11-23_dementieva.pdf. (data zvernennia: 15.07.2019).

2. Bruce Kogut. Designing Global Strategies: Comparative and Competitive Value-Added Chains. *Sloan Management Review*. 1988. № 4. R. 15–28.

3. Hobson I. The Unseen World of Transnational Corporations Powers. Neumann University. P. 23–31. URL: http://www.neumann.edu/academics/divisions/business/journal/Review_SP06/pdf/transnational_corporations.pdf (data zvernennia: 15.07.2019).

4. Pro Antymonopolnyi komitet Ukrainy : Zakon Ukrainy za stanom na 2 serp. 2017 r. ; zakon Ukrainy vid 26 lystopada 1993 r. № 3659-Khll. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1993. № 50. St. 472.

5. Antymonopolnyi komitet Ukrainy URL: <http://www.amc.gov.ua>. (data zvernennia: 15.07.2019).

6. Value of cross-border M&A purchases, by regieconomy of purchaser, 1990–2015. Annex Table 10 [Electronic resource] / UNCTAD. URL: <http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Annex-Tables.aspx> (data zvernennia: 15.07.2019).

7. Rising to the challenge: M&A in Ukraine. AEQUO. MERGEon/

8. RMARKET URL: https://aequo.ua/content/news/files/aequo_ma_research_2017_1492069611_ua.pdf (data

Stats. URL: <http://www.iam-media.com/blog/detail.aspx?g=0c62ed17-3539-4bbd-b7d1-eb2886f287c4> (дата звернення: 15.07.2019).

zvernennia: 15.07.2019).

9. M&A Ukraine. Mergers and Acquisitions in Ukraine. URL: <https://mergers.com.ua>. (data zvernennia: 15.07.2019).

10. Ukrainyskyi rynek M&A: pidsumky 2016 roku. Ukrainyskyi instytut maibutnoho. URL: https://uifuture.org/uk/product/ukrainskij-rinok-ma-pidsumki-2016-roku_33 (data zvernennia: 15.07.2019).

11. Ukrainian M&A Review 2018 February 2019 URL:

<https://inventure.com.ua/upload/library/Ukrainian-MA-Review-2018-report-en.pdf> (data zvernennia: 15.07.2019).

12. Acquiring Innovation: Strategic Deal-making to Create Value through M&A / PricewaterhouseCoopers. March 2014. URL: <http://www.pwc.com/us/en/advisory/business-strategy-consulting/assets/acquiringinnovation.pdf> (data zvernennia: 15.07.2019).

13. Graduate School of Stanford Business [Official Site]. URL:

<https://www.gsb.stanford.edu/insights/are-iposgood-innovation> (data zvernennia: 15.07.2019).

14. Apple soobshchaet rezultaty za chetvërtyi kvartal. Apple. URL: <https://www.apple.com/ru/pr/library/2014/10/20/Apple-Reports-Fourth-Quarter-Results.html> (data zvernennia: 15.07.2019).

15. Ellis J. Semiconductor Sector Upheaval Reflected in Last Years US Patent Assignment Stats. URL: <http://www.iam-media.com/blog/detail.aspx?g=0c62ed17-3539-4bbd-b7d1-eb2886f287c4> (data zvernennia: 15.07.2019).